

آزادی و عشق

در

سینما

با نگاهی به سه فیلم:

توهم بزرگ (ژان رنوار)

نامهٔ یک زن ناشناس (ماکس افولس)

تریستانا (لوئیس بونوئل)

بهمین مقصودلو

فهرست

۹

سخن مؤلف

فصل اول: آزادی: توهم بزرگ (ژان رنوار، ۱۹۳۷)

۱۴

تصویر نامه ژان رنوار به نویسنده کتاب

۱۵

متن فارسی نامه ژان رنوار به نویسنده کتاب

۱۷

ژان رنوار

۶۷

شناس نامه فیلم توهم بزرگ

۶۹

خلاصه داستان فیلم توهم بزرگ

۷۳

توهم بزرگ چه گونه ساخته شد؟

۷۷

ایده فیلم

۷۹

فیلم نامه

۸۱

انتخاب بازیگران

۸۶

فیلم برداری

۹۱

رهبری بازیگران

۹۲

سانسور

۹۲

نمایش

۹۳

موسولینی و جشنواره ونیز

۹۷

نمایش توهم بزرگ در جهان

۱۰۰

ارزش هنری توهم بزرگ در تاریخ سینما

۱۰۱

تأثیر توهم بزرگ بر فیلم های دیگر

۱۰۲

تأثیر توهم بزرگ بر جنگ و صلح

۲۲۲	تفاوت قصه و فیلم
۲۲۳	نویسنده: اشتفان زوایک
۲۲۴	فیلم نامه نویس: هوارد کاج
۲۲۹	نامهٔ ماکس افولس به جان هاوسمن
۲۳۱	گفت وگو با ماکس افولس
۲۳۵	نامهٔ یک زن ناشناس: وسوسهٔ عشق
۲۴۸	تصویر دو نامهٔ جون فوتتین به نویسندهٔ کتاب
۲۴۹	متن فارسی دو نامهٔ جون فوتتین به نویسندهٔ کتاب
۲۵۱	گفت وگویی اختصاصی نویسندهٔ کتاب با جون فوتتین
فصل سوم: آزادی و عشق: ترستانا (لوئیس بونوئل، ۱۹۷۰)	
۲۸۵	شناسنامهٔ فیلم ترستانا
۲۸۷	خلاصهٔ داستان فیلم ترستانا
۲۹۳	ترستانا چه گونه ساخته شد؟
۲۹۴	ویریدیانا، جشنوارهٔ کان و رژیم فرانکو
۲۹۶	تلاش مجدد برای ساختن ترستانا
۲۹۸	فیلم نامه
۳۰۱	تولید مشترک: بازیگران و کادر فنی
۳۰۳	فیلم برداری
۳۰۵	نویسنده: بنیتو پرز گالدوس
۳۰۶	مقایسهٔ کتاب و فیلم
۳۱۱	ترستانا: وسوسهٔ آزادی
۳۲۱	نمایه اشخاص
۳۳۵	نمایه فیلم ها
۳۴۱	منابع و مأخذ

۱۰۳	دربارهٔ نام فیلم
۱۰۴	ماجرای کامل کشف نگاتیو دوربین
۱۱۰	نامهٔ ژان رنوار به آپاراتچی سینماها
۱۱۳	توهم بزرگ: آزادی و انسان گرایی
۱۲۵	بررسی یازده نمای اول از حلقهٔ دوم
۱۵۶	حرکت دوربین
۱۵۹	تدوین
۱۵۹	الف. کشف یک اشتباه
۱۶۰	ب. جدول مونتاز
۱۶۱	ج. اقتصاد چهار نما و یک مقایسه
۱۶۳	د. جدول ها و نمودارهای تطبیقی
۱۶۷	کالبدشکافی یک نمای منفرد
۱۶۷	اهمیت نما
۱۶۸	حرکت شخصیت ها در نمای اول
فصل دوم: عشق: نامهٔ یک زن ناشناس (ماکس افولس، ۱۹۴۸)	
۱۷۷	ماکس افولس
۱۸۷	شناسنامهٔ فیلم نامهٔ یک زن ناشناس
۱۸۹	خلاصهٔ داستان فیلم نامهٔ یک زن ناشناس
۱۹۳	نامهٔ یک زن ناشناس چه گونه ساخته شد؟
۱۹۵	از ایده تا فیلم نامه
۲۰۲	انتخاب بازیگران و گروه فنی فیلم
۲۰۵	فیلم برداری
۲۱۰	تدوین
۲۱۲	مشکل چگونگی پایان یافتن فیلم
۲۱۴	ادارهٔ برین و سانسور
۲۱۷	نمایش فیلم

سخن مؤلف

چشم‌انداز هفتم عنوان برنامه‌ای بود که در سال ۱۹۷۸ برای تلویزیون ملی ایران تهیه کردم. تهیه این برنامه که درباره سبک و نگرش پنج فیلم‌ساز مؤلف و برجسته سینما؛ ژان رنوار، جان فورد، هوارد هاگز، آلفرد هیچکاک و میلوش فورمن بود بیش از یک سال طول کشید که بیش از ده ساعت برنامه را شامل می‌شد.

آنتونین لیم^۱ نویسنده چک که کتاب زندگی میلوش فورمن^۲ را نوشته بود به تقاضای من، اختصاصاً متن برنامه فورمن را نوشت و آندرو ساریس منتقد برجسته سینما، استاد و دوست عزیز دیگرم، مسئولیت نوشتن چهار فیلم‌ساز دیگر را به عهده گرفت. از میان این پنج فیلم‌ساز فقط ژان رنوار و میلوش فورمن در قید حیات بودند، رنوار دوران بازنشستگی و استراحت را در کالیفرنیا می‌گذراند و فورمن هم با ساختن پرواز بر فراز آشیانه فاخته به اوج خلاقیت فیلم‌سازی خود رسیده بود. از رنوار و فورمن تقاضای گفت‌وگوی اختصاصی تلویزیونی کردم تا در چشم‌انداز هفتم از آن استفاده شود. فورمن نه تنها با گفت‌وگو موافقت کرد که با دوربین ۱۶ میلی‌متری به تصویر کشیده شد و قسمت‌هایی از آن در کتاب این سوی ذهن، آن سوی مردمک به چاپ رسیده است، اجازه فیلم‌برداری و ساختن فیلمی از پشت صحنه هیر^۳ را هم به من داد که آن هم ساخته شد، اما رنوار که سخت بیمار بود با ارسال نامه‌ای محبت‌آمیز از گفت‌وگو پوزش خواست و اندکی بعد در کم‌تر از یک سال درگذشت.

1. Antonin Liehm

2. Milos Forman

3. Hair

آزادی و عشق بررسی و تحلیل سه فیلم برجسته تاریخ سینما توهم بزرگ، نامه یک زن ناشناس، و تریستانا اثر سه فیلم‌ساز بزرگ اروپایی است که به ترتیب عبارت‌اند از: ژان رنوار (فرانسه)، ماکس افولس (آلمان)، لوئیس بونوئل (اسپانیا).

رنوار، افولس و بونوئل سه فیلم‌سازي‌اند که بسیاری از منتقدان جهان آن‌ها را از نظر نگرش و جهان‌بینی با یکدیگر مقایسه می‌کنند و در یک بوته قرار می‌دهند. این سه فیلم‌ساز سرگردان هر سه از بزرگ‌ترین سرکردگان هنر سینمایند و این سه اثر از جمله شاه‌کارهای ماندنی سینماست.

رنوار از فیلم‌سازانی است که همواره آن‌ها را ستوده‌ام؛ چه در ایران و چه هنگام تحصیلات سینمایی‌ام در نیویورک. فیلم‌های متعدد او را به کرات طی کرسی‌های مختلف در دوره‌های فوق‌لیسانس و دکترا با استادان مبرز و متفاوت سینما می‌دیدیم و در مورد سبک و نگرش و هنر رنوار ساعت‌ها به بحث می‌نشستیم و درباره‌اش مقاله می‌نوشتیم. قسمت اول ماحصل آن دوره است. به‌ویژه تجزیه و تحلیل زبان فیلم توهم بزرگ که برای پروفیسور اشتفان شارف^۱ رئیس دپارتمان سینمای کلمبیا نوشته شد. او همیشه مشوق من برای چاپ آن بوده است.

با آندرو ساریس از سال ۱۹۷۶ که گفت‌وگویی با او انجام دادم آشنا شدم که این دوستی تاکنون ادامه داشته است. آن گفت‌وگو در آن زمان در ایران به چاپ رسید و در کتاب این سوی ذهن، آن سوی مردمک نیز برای بار دوم گنجانده شد.

بعدها وقتی برای گرفتن درجه PHD به کلمبیا رفتم به افتخار شاگردی ساریس و بعد دست‌یاری ایشان در تدریس تاریخ سینما برای دانشجویان فوق‌لیسانس و دکترا نایل آمدم. علاقه به افولس و شناخت عمیق آثار او

یادگار آن دوره است.

برای نوشتن مقاله‌های چگونگی تولید این سه فیلم، تقریباً به تمام کتاب‌ها و مقاله‌هایی که درباره این فیلم‌ها و فیلم‌سازانشان نوشته شده است، مراجعه کرده‌ام تا دقیق‌ترین اطلاعات را در این زمینه ارائه بکنم که فهرست کامل آن‌ها در پایان کتاب آمده است.

با یک نگاه کلی، آنچه این سه اثر را به هم مربوط می‌سازد، تم آزادی و عشق است که در هر سه فیلم با قدرت کامل در دست این فیلم‌سازان خلاق و قادر، به بهترین شکل تبلور یافته و به تصویر کشیده شده است. لازم به یادآوری است که نقد تریستانا در سال ۱۳۵۰، بیش از سی سال پیش نوشته شده و در این‌جا بدون کوچک‌ترین دخل و تصرفی آمده است. در یک دوباره‌خوانی ترجیح دادم که هم‌چنان اصل آن به چاپ برسد تا با چند دخل و تصرف کوچک که شاید هم، اکنون ضروری است، اما در ماهیت آن تغییری ایجاد نمی‌کند.

در این‌جا لازم می‌دانم از سه تن که در این کتاب کمک‌های مؤثر و فوق‌العاده‌ای به من کرده‌اند، یاد کنم؛ دوست فیلم‌ساز و فیلم‌شناس عزیزم، پرویز جاهد، که از هیچ‌گونه مساعدتی کوتاهی نورزید و هم‌چنین جمع‌آوری گفت‌وگوهای من با نه سینماگر جهان در کتاب این سوی ذهن، آن سوی مردمک نیز محصول عشق و کار پرحمت او بود که چند سال پیش منتشر شد. دیگر دوست تازه‌یافته‌ام عباس عزتی است که با حوصله و دقت و علاقه تمام این کتاب را ویرایش کرد. نفر سوم برادر نازنینم بهروز مقصودلو است که در سفرهای متعددی که برای معالجه از ایران به امریکا می‌آمد، دست‌نوشته‌های من و مواد اولیه کتاب را نیز با خود به این سو و آن سو می‌کشید و هم‌چنین در غیاب من پی‌گیری امور مربوط به چاپ کتاب را در ایران بر عهده داشت. از هر سه این عزیزان سپاس‌گزارم.

اما سه بخش این کتاب مرا به یاد سه دوست بسیار گرامی و عزیز سینماشناس و متقدم می‌اندازد که هر کدام به نوبه خود حق بزرگی بر